

Date: 19th March-2026

UDK: 332.14:330.322

**BUXORO VILOYATI TUMANLARIDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGI VA
AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH KO'RSATKICHLARINING TAHLILI**

Ergashev Sherali Erali o'g'li

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti, mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Maqolada Buxoro viloyatining G'ijduvon, Vobkent, Romitan va Qorako'l tumanlarida investitsiya samaradorligi va aholi bandligini ta'minlash ko'rsatkichlari kompleks tahlil qilingan. Investitsiya samaradorligi koeffitsienti, bandlik samaradorligi modeli va davlat dasturlari bajarilishi holati o'rganilgan. Tumanlar o'rtasidagi differentsiatsiya sabablari aniqlangan hamda tumanlararo nomutanosibliklarni kamaytirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqotda 2020–2024 yillar davomidagi statistik ma'lumotlar bazasidan foydalanilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya samaradorligi, bandlik, tumanlar tahlili, ish o'rinlari, ishsizlik darajasi, davlat dasturlari, Buxoro viloyati, mintaqaviy differentsiatsiya.

Abstract. The article comprehensively analyzes investment efficiency and employment indicators in four districts of Bukhara region (Gijduvan, Vobkent, Romitan, Karakul). Investment efficiency coefficient, employment effectiveness model, and government program implementation are studied. Causes of inter-district differentiation are identified, and practical recommendations for reducing regional disparities are developed. The study uses statistical database for 2020–2024.

Keywords: investment efficiency, employment, district analysis, job creation, unemployment rate, government programs, Bukhara region, regional differentiation.

KIRISH

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida yuz berayotgan tarkibiy o'zgarishlar hududlarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish hajmining o'zgarish tendensiyalarini ko'rsatadi. Iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlarini oshiruvchi asosiy omillar sifatida tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab-quvvatlash, ishlab chiqarish va sotish jarayonidagi samaradorlikni oshiruvchi mexanizmlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Hududlarda investitsiya muhitini yaxshilash va aholini ish bilan ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoni va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda hududlarda investitsiya faolligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va aholining real daromadlarini ko'paytirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berilgan. Oliy Majlis Senatining 2023 yil 31 oktyabrdagi KQ-605-IV-son qarorida esa tumanlarda dasturlar bajarilishi holati chuqur tahlil qilingan.

Mazkur maqolada Buxoro viloyatining to'rtta tumani – G'ijduvon, Vobkent, Romitan va Qorako'l tumanlarida investitsiya faolligi, yangi ish o'rinlari yaratilishi va ishsizlik darajasining 2020–2024 yillar davomidagi o'zgarish tendensiyalari kompleks

Date: 19th March-2026

tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi tumanlar o'rtasidagi investitsiya samaradorligi va bandlik ko'rsatkichlaridagi differentsiatsiya sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ilmiy asoslashdir.

MAVZU BO'YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Investitsiya samaradorligini baholash metodlari bo'yicha Umarov B.I. (2022) investitsiya loyihalarini baholashning zamonaviy usullarini tadqiq qilib, mintaqaviy investitsiya muhitini yaxshilash takliflarini ishlab chiqqan. Todaro M.P. (2012) rivojlanayotgan mamlakatlar kontekstida investitsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilgan. Barro R.J. (1991) investitsiyalar, inson kapitali va institutsional omillarning iqtisodiy o'sishga ta'sirini empirik tadqiq qilgan.

Hududiy mehnat bozori va bandlik muammolari bo'yicha Saidov M.X. (2021) O'zbekiston mintaqalarida mehnat bozori muammolarini tadqiq qilib, bandlik siyosatini takomillashtirish takliflarini bergan. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO, 2023) global mehnat bozori tendensiyalari va bandlik siyosati bo'yicha keng qamrovli tahlil o'tkazgan. Granberg A.G. (2003) mintaqaviy iqtisodiyotda investitsiya va bandlik o'rtasidagi aloqalarni nazariy asoslagan.

Ammo tuman darajasida investitsiya samaradorligi va bandlik ko'rsatkichlarini o'zaro bog'liqlikda tahlil qilish, davlat dasturlari bajarilishi holatini miqdoriy baholash masalalari yetarlicha tadqiq etilmagan. Bu bo'shliq mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Investitsiya samaradorligini baholash uchun quyidagi model qo'llanilgan:

$$E_{inv} = (\Delta Y / I) \times 100\% \quad (1)$$

bu yerda: E_{inv} – investitsiya samaradorligi koeffitsienti; ΔY – YaHM o'sishi (mlrd so'm); I – jalb etilgan investitsiyalar hajmi (mlrd so'm). Koeffitsient 1,0 dan yuqori bo'lsa, investitsiyalar samarali o'zini oqlagan hisoblanadi.

Bandlik samaradorligi modeli:

$$E_{emp} = (N_{new} / N_{plan}) \times 100\% \quad (2)$$

bu yerda: E_{emp} – bandlik samaradorligi koeffitsienti; N_{new} – yangi yaratilgan ish o'rinlari; N_{plan} – rejalashtirilgan ish o'rinlari soni. Bundan tashqari, bitta ish o'rni yaratish uchun zarur investitsiya hajmi ($I_i = I / N_{new}$) va ishsizlik kamaytirish samaradorligi koeffitsienti ham hisoblangan.

TADQIQOT NATIJALARI

Investitsiya samaradorligi tahlili. Investitsiya samaradorligi koeffitsienti barcha tumanlarda yildan-yilga oshib borgan. Eng yuqori ko'rsatkich G'ijduvon tumanida (2024 yilda 1,38), eng past esa Romitan tumanida (1,18) qayd etilgan.

1-jadval

Tumanlar bo'yicha investitsiya samaradorligi koeffitsienti (2020–2024)

Tuman	2020	2021	2022	2023	2024
G'ijduvon	1,12	1,18	1,24	1,31	1,38

Date: 19th March-2026

Vobkent	0,98	1,05	1,12	1,19	1,26
Romitan	0,89	0,95	1,03	1,11	1,18
Qorako'l	1,05	1,11	1,18	1,25	1,32
Viloyat o'rtacha	1,01	1,07	1,14	1,22	1,29

Manba: muallif hisob-kitoblari

Diqqatga sazovor jihati: Vobkent va Romitan tumanlarida 2020 yilda koeffitsient 1,0 dan past bo'lgan, ya'ni investitsiyalar YaHM o'sishidan sekinroq o'zini oqlagan. 2022 yildan boshlab barcha tumanlarda koeffitsient 1,0 dan oshib, investitsiyalar ijobiy natija berishni boshlagan. Tumanlar o'rtasidagi farq 2020 yilda 1,26 marta (1,12/0,89) bo'lgan bo'lsa, 2024 yilda 1,17 martagacha kamaygan (1,38/1,18), bu tumanlararo nomutanosiblikning qisman qisqarayotganini ko'rsatadi.

Tumanlarning asosiy ko'rsatkichlari. Tumanlar bo'yicha investitsiyalar, yangi ish o'rinlari va ishsizlik dinamikasi quyidagi jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Tumanlar bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar dinamikasi (2020–2024)

Tuman	Ko'rsatkich	2020	2021	2022	2023	2024	O'sish
G'ijduvon	Invest., mlrd	856	1 246	1 478	2 157	3 542	4,14x
	Ish o'rinlari	3 245	4 567	5 123	6 789	8 456	2,61x
	Ishsizlik, %	11,2	10,4	9,1	7,2	5,8	–5,4
Vobkent	Invest., mlrd	412	688	745	1 089	1 857	4,50x
	Ish o'rinlari	1 856	2 345	2 678	3 456	4 123	2,22x
	Ishsizlik, %	12,8	11,6	10,2	8,5	6,9	–5,9
Romitan	Invest., mlrd	299	456	524	789	1 246	4,17x
	Ish o'rinlari	1 234	1 567	1 823	2 345	2 987	2,42x
	Ishsizlik, %	13,4	12,1	10,8	8,9	7,3	–6,1
Qorako'l	Invest., mlrd	535	812	957	1 424	2 312	4,32x
	Ish o'rinlari	2 456	3 234	3 789	4 567	5 678	2,31x
	Ishsizlik, %	11,8	10,9	9,5	7,8	6,2	–5,6

Manba: Buxoro viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan

G'ijduvon tumani barcha ko'rsatkichlar bo'yicha yetakchi pozitsiyani egallaydi: investitsiyalar hajmi 3 542 mlrd so'm, yangi ish o'rinlari 8 456 dona, ishsizlik 5,8%. G'ijduvon tumanining yetakchiligi uning qulay geografik joylashuvi, rivojlangan transport infratuzilmasi va tadbirkorlik an'analari bilan izohlanadi. Tuman viloyat markaziga yaqin joylashganligi, Samarqand–Buxoro yo'nalishidagi tranzit ko'ridorida bo'lganligi investorlarga qulaylik yaratadi.

Date: 19th March-2026

Nisbiy o'sish bo'yicha Vobkent tumani investitsiyalarda (4,50 marta), Romitan tumani esa ishsizlik kamayishida (6,1 f.p.) yetakchi. Romitan tumanida nisbiy o'sish sur'atlarining yuqoriligi past bazaviy ko'rsatkichlar bilan izohlanadi, ammo mutlaq qiymatda tuman hali ham orqada qolmoqda. Bitta ish o'rni yaratish uchun zarur investitsiya hajmi G'ijduvonda 419 mln so'm, Romitanda esa 417 mln so'mni tashkil etgan.

Davlat dasturlari bajarilishi tahlili. Oliy Majlis Senatining KQ-605-IV-son qarori asosida tumanlar bo'yicha dasturlar bajarilishi holati quyidagicha baholangan.

3-jadval

Tumanlar bo'yicha dasturlar bajarilishi holati (2023 yil)

Tuman	Mehnat rasmiy., %	Bandlik rejasi, %	Invest. ijrosi, %	Baho (ball)
G'ijduvon	10,7	68,5	72,3	3,2
Vobkent	19,8	31,1	45,6	2,4
Romitan	26,1	56,5	58,9	2,8
Qorako'l	34,5	65,8	71,2	3,4

Manba: Oliy Majlis Senati qarori (KQ-605-IV-son) asosida muallif tomonidan tuzilgan

Qurilish sohasida mehnat faoliyatini rasmiylashtirish barcha tumanlarda 35% dan past. Eng past umumiy baho Vobkent tumanida (2,4 ball), eng yuqori Qorako'l tumanida (3,4 ball). Vobkent tumanida investitsiya loyihalari doirasida bandlik rejasi atigi 31,1% bajarilgan, investitsiya ijrosi esa 45,6% ni tashkil etgan. Bu ko'rsatkichlar tumanlar boshqaruv apparatining dasturlar ijrosini ta'minlash qobiliyatida jiddiy muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Dasturlar bajarilishi darajasining pastligi bir necha omillar bilan izohlanadi: birinchidan, mahalliy boshqaruv organlarining monitoring va nazorat faoliyatining samarasizligi; ikkinchidan, investitsiya loyihalarini amalga oshirishda byurokratik to'siqlarning mavjudligi; uchinchidan, mehnatni rasmiylashtirish mexanizmlarining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi; to'rtinchidan, tumanlardagi kadrlar salohiyatining yetishmasligi.

Investitsiya va bandlik o'rtasidagi bog'liqlik. Investitsiyalar va yangi ish o'rinlari yaratilishi o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik tahlili barcha tumanlarda sich korrelyatsiya mavjudligini ko'rsatdi: G'ijduvon – $r=0,987$, Vobkent – $r=0,978$, Romitan – $r=0,965$, Qorako'l – $r=0,982$. Bu investitsiyalar hajmining oshishi yangi ish o'rinlari yaratilishining asosiy omili ekanini tasdiqlaydi. Ammo har bir tumanda investitsiyalarning bandlik samaradorligi turlicha bo'lib, bu investitsiyalar tarmoq tarkibi va texnologik darajasi bilan bog'liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar shakllantrildi. Birinchidan, investitsiya samaradorligi barcha tumanlarda oshgan, ammo tumanlar o'rtasida 1,17 marta

Date: 19th March-2026

farq mavjud ($G'ijduvon - 1,38$; $Romitan - 1,18$). Ikkinchidan, yangi ish o'rinlari yaratilishi ishsizlikning o'rtacha 5,8 f.p. kamayishiga olib kelgan. Uchinchidan, davlat dasturlari bajarilishi darajasi past bo'lib, boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish zarur. To'rtinchidan, investitsiyalar va bandlik o'rtasida barcha tumanlarda sich korrelyatsion bog'liqlik mavjud ($r > 0,96$).

Shu munosabat bilan quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

birinchidan, Romitan va Vobkent tumanlarida investitsion muhitni yaxshilash uchun soliq imtiyozlari va infratuzilmani rivojlantirish mexanizmlarini kuchaytirish, sanoat zonalari va klasterlar tashkil etish zarur;

ikkinchidan, G'ijduvon tumani ilg'or tajribasini boshqa tumanlarga tarqatish, investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha eng yaxshi amaliyotlarni ommalashtirish lozim;

uchinchidan, mehnatni rasmiylashtirish darajasini oshirish uchun ma'muriy to'siqlarni kamaytirish, ishga qabul jarayonlarini soddalashtirish zarur;

to'rtinchidan, investitsiya loyihalarida bandlik rejalarining bajarilishini monitoring qilish tizimini joriy etish, mas'ul shaxslar javobgarligini kuchaytirish lozim;

beshtinchidan, har bir tumanning iqtisodiy salohiyatiga mos investitsiya yo'nalishlarini aniqlash va maqsadli dasturlar ishlab chiqish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni (2022 yil 28 yanvar).
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining KQ-605-IV-son qarori (2023 yil 31 oktyabr).
3. Buxoro viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari (2020–2024).
4. Umarov B.I. Investitsiya samaradorligini baholash metodlari. – T.: Iqtisodiyot, 2022. – 248 b.
5. Todaro M.P. Economic Development. – Pearson, 2012. – 862 p.
6. Barro R.J. Economic Growth in a Cross Section of Countries // QJE. – 1991. – Vol.106. – P.407–443.
7. Saidov M.X. Regional'noe razvitie. – T.: Fan, 2021. – 312 s.
8. ILO. World Employment and Social Outlook. – Geneva, 2023.
9. Granberg A.G. Osnovy regional'noy ekonomiki. – M.: GU VShE, 2003. – 495 s.
10. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari (2020–2024).

